

ACICULA FUSCA (MONTAGU, 1803) EN ACICULA POLITA (HARTMANN,
1840) UIT EEN KWARTAIRE LAAG TE STROMBEEK-BEVER (BELGIE).

door

Hendrik Devriese

Op 22 februari 1976 verzamelde ik tijdens een wandeling van de Wielewaaljongeren, afdeling Brussel, enkele lege schelpen te Strombeek-Bever. De schelpen lagen tussen aarde, die de gemeentediensten uit de aldaar stromende Maalbeek tijdens reinigingswerken hadden opgehaald. In het materiaal bleken een paar soorten te zitten, die in Brabant niet recent voorkomen. Daarom besloot ik de vindplaats opnieuw te onderzoeken.

Op 29 februari 1976 bezocht ik samen met mijn ouders, de Heer en Mevr. Devriese-De Coninck, opnieuw de vallei van de Maalbeek. Het gebied ligt ongeveer 10 km ten noorden van Brussel, op de grens van Wermel en Strombeek-Bever. De bedding van de Maalbeek ligt op ongeveer 40 meter boven de zeespiegel en mondt een paar kilometer verder uit in de Zenne. De ondergrond wordt gevormd door Eocene lagen. De natuurlijke bedding van de Maalbeek en de leembodem, die overal in de omgeving te vinden is, zijn gevormd tijdens het Pleistoceen. De bedding werd bedekt met Holocene lagen. Na 1940 werd ze dieper uitgegraven, omdat ze als riool dienst moest doen.

Ongeveer drie kilogram aarde werd in een plasticen zak geschept en mee naar huis genomen voor nader onderzoek. Deze aarde, die zeer humusrijk was en zeer vele schelpen en stukjes hout bevatte, is afkomstig van de bodem van de beek. Doordat de gemeentediensten die bodem gereinigd hadden en de boorden verbeterd, was het bodemprofiel en de diepte van de laag duidelijk zichtbaar. Onder de bovenste laag (leem-humus) ligt een ongeveer één meter dikke klei-leem-laag, die onderaan verrijkt is met ijzer en humus. Daaronder ligt de bewuste donkerbruin turfkleurige laag, waardoor de Maalbeek heden ten dage stroomt.

De aarde werd gedurende vele uren onderzocht op aanwezigheid van schelpen. Tussen de meer dan veertig land- en zoetwatersoorten, die vermengd zaten, bevonden zich ook schelpjes van twee soorten van de familie Aciculidae: Acicula fusca (Montagu, 1803) en Acicula polita (Hartmann, 1840).

Van A. fusca werden een tiental exemplaren en enkele fragmenten uit de aarde gehaald. De lengte van de schelpen varieert tussen 2,1 en 2,3 mm, de breedte tussen 0,9 en 0,95 mm. De fijn gelijnde huisjes hebben een licht hoornbruine kleur. Enkele huisjes hebben een gave mondrand, met de karakteristieke vorm van A. fusca (een mondrandverdikking ontbreekt volledig). A. fusca werd wel ten zuiden van Brussel levend aangetroffen. Ondanks lang zoeken in de omgeving van deze vindplaats en stroomopwaarts konden geen levende dieren of lege huisjes worden gevonden.

Een achttal huisjes van een andere Acicula-soort bevonden zich tussen het materiaal. De gladde huisjes, met hoogte 2,8 à 3,1 mm en breedte 1,0 à 1,1 mm, zijn licht hoornbruin en sterk glanzend. De krachtige verdikking van de mondrand toont duidelijk aan dat men hier te maken heeft met A. polita. A. polita werd nog niet levend in België gevonden.

Gezien de goede staat van de schelpen en het voorkomen van plantendelen tussen de aarde meen ik te mogen stellen dat het gevonden materiaal uit het Holoceen stamt. Nochtans valt het wel op dat het hier gaat om soorten die levend niet in de omtrek voorkomen. In het materiaal bevonden zich echter nog andere soorten waarvoor dit evenmin het geval is: Pomatias elegans (Müller, 1774), Azeca menkeana (Pfeiffer, 1821) en Helicodonta obvoluta (Müller, 1774). Toch zijn er overeenkomsten te vinden tussen de huidige molluskenfauna en de fossiele: Carychium minimum (Müller, 1774), Carychium tridentatum (Risso, 1826) en Discus rotundatus (Müller, 1774) zijn zowel in de fossiele laag als levend in de omgeving in zeer grote aantallen te vinden. Een vijftiental andere soorten, in hoofdzaak landslakken, zijn fossiel en levend te vinden. Geen enkele soort, die levend werd gevonden rond de beek, ontbreekt als fossiel - uitgezonderd de naaktslakken (Arionidae), die bijna onmogelijk als fossielen herkend kunnen worden.

Het onderzoeken van andere gebieden in de omgeving zal misschien materiaal opleveren om een duidelijker beeld te krijgen van de vroegere fauna en haar wijzigingen ten noorden van Brussel.

Geraadpleegde literatuur:

- Adam, W., 1960. Faune de Belgique, Mollusques, tome I. Bruxelles.
- Dessaer, E.H.R., 1945. De geschiedenis van Wemmel. Brussel.
- Ehrmann, P., 1956. Die Tierwelt Mitteleuropas, Mollusca. Leipzig.
- Gittenberger, E., W. Backhuys & Th.E.J. Ripken, 1970. De landslakken van Nederland. K.N.N.V.
- Jaekel, S.H., 1970. Mollusca, in: Stresenann, Excursionsfauna, I. Berlin.
- Janssen, A.W., & E.F. de Vogel, 1965. Zoetwatermollusken van Nederland. Amsterdam.
- Zilch, A., & S.G.A. Jaekel, 1962. Die Tierwelt Mitteleuropas, Mollusca, Ergänzung. Leipzig.

adres van de schrijver:
J. de Ridderlaan 128
1810 Wemmel, België